

Jurij Perovšek

»Stojimo po vsej verjetnosti pred najstrahotnejšo totalno vojno«

*Doktrine druge svetovne vojne v pogledih slovenske politike 1939–1941**

PEROVŠEK Jurij, znanstveni svetnik, doc. dr.,
Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000
Ljubljana

323.22/.28:355.02(497.4)"1939/1941"
94(497.4)"1939/1945"

»STOJIMO PO VSEJ VERJETNOSTI PRED
NAJSTRAHOTNEJŠO TOTALNO VOJNO«

*Doktrine druge svetovne vojne v pogledih slovenske poli-
tike 1939–1941*

Slovenska politika je vprašanje vojaških doktrin začela obravnavati že kmalu po začetku novega svetovnega spopada. V katoliškem in liberalnem taboru so ocenili, da ima vojna totalni značaj, obenem pa so opozorili še na eno ključno značilnost novega vojaškega spopada – načelo bliskovite vojne. Med modernimi vojaškimi sredstvi, na katerih je slo-nela nova vojna, so v obeh taborih ter v socialističnem delu marksističnega tabora posebej poudarili vlogo letalstva, padalcev, motoriziranih vojaških enot, pomorskih min in podmornic. Opozorili so tudi na pomen vremenskih razmer za uspešno izvajanje vojaških operacij in na nevarne učinke propagandne oziroma psihološke vojne ter vloge radia v njej. Liberalci so zagovarjali še doktrino o vsestranski podpori civilnega prebivalstva oboroženim silam države (*armada je narod*), socialisti pa so opozorili na vojskovanje, katerega namen je načrtno izčrpavanje nasprotnikovih gospodarskih moči in žive vojaške sile v vojaškem spopadu. Komunisti so v letih 1939–1941 vprašanje vojaških doktrin obravnavali z vidika svojega revolucionarnega cilja, to je organiziranja, priprave in izvedbe oborožene vstaje in prevzema oblasti, ki naj bi slonel na gverilskem oziroma partizanskem načinu bojevanja. Na tej podlagi so tudi vodili vojskovanje partizan-skih enot v letih 1941–1945.

Ključne besede: druga svetovna vojna, katoliški tabor, li-beralni tabor, marksistični tabor, slovenska politika, vojaške doktrine

PEROVŠEK Jurij, Scientific Councillor, Associate
Professor, Institute of Contemporary History,
Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana

323.22/.28:355.02(497.4)"1939/1941"
94(497.4)"1939/1945"

“WE ARE PROBABLY ON THE BRINK OF THE
MOST HORRIBLE TOTAL WAR”

*The doctrines of the Second World War from the point of
view of Slovene politics in the years 1939-1941*

Slovene politicians addressed the question of military doctrine soon after the start of the new global conflict. Both the Liberal and the Catholic camps believed that the war was total in character; at the same time, they pointed out another key feature of the new military conflict – the *Blitzkrieg* principle. Both camps, and the Socialist wing of the Marxist camp in particular, stressed the importance of modern military means in the new war. They particularly pointed out the role of the air force, paratroopers, motorized units, naval mines and submarines. Meteorological conditions were likewise considered an important factor in the successful execution of military operations, as well as the dangerous effects of propaganda, psychological warfare and the role of radio in it. The Liberals also advocated the doctrine of all-round support of the civil population towards the armed forces (*the army is the nation*), while the Socialists warned about warfare whose purpose was to deliberately exhaust the enemy's economic power and decimate the soldiery in a military conflict. In the years 1939-1941, the Communists addressed the question of military doctrine from the point of view of their revolutionary goals, which included organization, preparation and execution of an armed rebellion and a takeover of power that would be based on guerrilla or partisan-type fighting. This was the ground on which they conducted partisan warfare in the years 1941-1945.

Key words: Second World War, Catholic camp, Liberal camp, Marxist camp, Slovene politics, military doctrines

Druga svetovna vojna (1939–1945), ki je vnesla bistvene spremembe v dotedanji način organizacije, priprave in uporabe oboroženih sil,¹ je že v času, preden je leta 1941 zajela tudi slovensko ozemlje, vzbudila poudarjeno pozornost slovenske politike. V vseh treh političnih taborih – katoliškem, liberalnem in marksističnem – so veliko časa in energije namenili razčlenjevanju njenega geopolitičnega, strateškega in idejnega značaja,² prav tako pa so razpravljali tudi o uporabi in značaju vojaških doktrin, ki so jih vojskujoče strani razvile v pripravah na vojno in v njenem kasnejšem poteku. V naši razpravi bomo obravnavali ta vidik spremljanja druge svetovne vojne na Slovenskem, in sicer v času od njenega začetka 1. septembra 1939 do napada sil osi na Kraljevino Jugoslavijo 6. aprila 1941. Pri tem se bomo osredinili na glavne načelne usmerjevalce tedanjega slovenskega političnega in idejnega življenja – slovenski del vsedržavne Jugoslovanske radikalne zajednice (JRZ), ki je izražal stališča katoliškega tabora, slovenski del vsedržavne Jugoslovanske nacionalne stranke (JNS), v katerem so bili politično združeni liberalci, slovenske socialiste, in ilegalno Komunistično partijo Slovenije (KPS), ki je kot revolucionarni dejavnik v slovenskem prostoru oblikovala specifične poglede na vlogo in uresničevanje vojaških doktrin.

V najmočnejšem slovenskem političnem taboru – katoliškem – so vprašanje vojaških doktrin začeli obravnavati že kmalu po začetku novega svetovnega spopada. Opozorili so, da ima nova

vojna totalni značaj, saj je posegla tudi v zaledje in uničuje civilno prebivalstvo. Odločilno vlogo pri tem ima letalstvo, ki bombardira ne le vojaške naprave, ampak tudi povsem nezavarovana mesta in vasi, kar se je pokazalo po nemškem napadu na Poljsko 1. septembra 1939. Tedaj je glasilo slovenskega dela JRZ *Slovenec* poudarilo, da po vsej verjetnosti »stojimo (...) pred najstrahotnejšo totalno vojno, katere grozote že sedaj presegajo vsako domišljijo. Uničenju se ne bodo stavile nobene meje več. To je vojna brez usmiljenja, vojna do popolnega uničenja.«³ Taka vojna zahteva mobilizacijo vseh narodnih sil in družbenih slojev ter vsestransko uporabo znanosti in tehnike.⁴ Posebno nevarnost pri tem predstavlja uporaba bojnih strupov, in zanjo je bil *Slovenec* prepričan, da človeštvu pred koncem vojne ne bo prihranjena.⁵

Obenem z opozorilom na totalni značaj vojne so v katoliškem taboru poudarili še eno ključno značilnost novega vojaškega spopada: načelo bliskovite vojne (Blitzkrieg).⁶ *Slovenec* je kmalu po napadu na Poljsko opozoril, da je bliskovita vojna Nemcem prinesla velike uspehe v boju proti poljski armadi, saj so v pičlih štirinajstih dneh zasedli tretjino poljske države, vključno z vsemi večjimi industrijskimi središči. Opozoril je tudi, da je bil čas za napad dobro izbran. Septembra in oktobra je na Poljskem navadno velika suša, kar je nemškim motoriziranim enotam omogočilo hitro prodiranje. Po nastopu jesenskega in zimskega deževja bi bilo namreč napredovanje bistveno težje, v takih razmerah pa bi številna in odlična poljska konjenica dobila večji pomen.⁷ Dobro leto kasneje je *Slovenec* znova pisal o bliskoviti vojni. Na podlagi dotedanjega poteka vojne na zahodnoevropskih vojskovališčih je ugotovil, da je uveljavila novo obliko bojevanja. Odpravila je vojno v strelskih jarkih oziroma medsebojno obleganje, ki je bilo značilno za prejšnjo svetovno vojno. »Začela se je velika doba motorizirane vojne. Prav tako se je začelo misliti na čisto novo uporabo avtomatičnega orožja. Istočasno pa je postalo letalo najpopolnejše vojaško sredstvo in vse je začelo izdelovati najmo-

* Projekt št. M6-0163 »Organizacija, priprava in uporaba oboroženih sil v vojaški doktrini in praksi na slovenskem ozemlju v 20. stoletju je« sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the state budget by the Slovenian Research Agency (project No. M6-0163 Organisation, preparing and use of armed forces in military doctrine and practice: Slovenia in 20. century.)

¹ O pojmu vojaške doktrine, razčlenitvi primerov doktrin različnih oboroženih sil in njihovih spremembah v 20. stoletju glej Anton Žabkar, *Vojaške doktrine – opredelitev, klasifikacija in razvoj*. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, XLVII/2, Ljubljana, 2007, str. 111–130 (dalje: Žabkar, *Vojaške doktrine*).

² Doslej so bili v slovenskem zgodovinopisju podrobneje obdelani pogledi liberalne politike na drugo svetovno vojno v letih 1939–1941. O tem glej Jurij Perovšek, *Na poti v moderno: poglavja iz zgodovine evropskega in slovenskega liberalizma 19. in 20. stoletja*, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 2005, str. 223–241.

³ *Slovenec*, 15. 9. 1939, *Vojna brez usmiljenja*. Prim. tudi *Slovenec*, 31. 12. 1940, *Ko se poslavljamo od leta...*

⁴ *Slovenec*, 26. 5. 1940, *Ko prebiramo vojna poročila...*, 8. 1. 1941, *Vloga kemije v sodobni vojski*.

⁵ *Slovenec*, 12. 2. 1941, *Strahote bojnih strupov*.

⁶ O temeljnih prvinah bliskovite vojne glej Žabkar, *Vojaške doktrine*, str. 121.

⁷ *Slovenec*, 14. 9. 1939, *Štirinajst dni vojne*.

dernejše vrste bombnikov, lovcev in izvidniških letal. Istočasno se je začelo izpopolnjevati protiletalsko orožje. Tank je postajal vedno bolj popoln in udaren ter prodoren. Istočasno je bil uveden nov rod vojske, to je letalska pehota – padalci, ki so morali biti zopet opremljeni z novim orožjem. (...) Ta novi in hitri način vojskovanja z najbolj izpopolnjenimi dosedanjimi vrstami orožja je lahko dosegljivo tudi to, da je bila hitro in na bliskovit način razširjena panika med sovražnim prebivalstvom, kar je zopet podprlo naziranje, da je hitra in bliskovita vojna le na mestu in da je upravičena.«⁸

V katoliškem taboru so med vsemi modernimi vojaškimi sredstvi najbolj poudarjali pomen letalstva.⁹ Na podlagi njegove vloge pri nemški zasedbi Belgije, Nizozemske (prevoz padalcev) in Francije maja in junija 1940 ter zračne bitke za Anglijo (od avgusta 1940 dalje) so ugotavljali, da je vtisnilo pečat vsemu tedanjemu vojaškemu dogajanju.¹⁰ Poudarjali so, da tisti, ki obvladuje zračni prostor, obvladuje tudi kopno in morje.¹¹ Zato nemško letalstvo tako silovito napada angleška letališča, pristanišča, vojno industrijo, mesta in živilska skladišča in obenem ustvarja motnje v gospodarskem in socialnem življenju angleškega prebivalstva.¹² S tem bi namreč ustvarili ustrezne

pogoje za izkrcanje nemške kopenske vojske, ki bi jo na angleško ozemlje s severne francoske obale prepeljali z ladjami in izkrcevalnimi čolni.¹³ *Slovenec* je opozoril, da imajo nemški izkrcevalni čolni lastna pogonska sredstva in so varni pred torpedi, ker ne segajo globoko v vodo, poleg tega pa jih zaradi majhne višine vojne ladje težko zadenejo s topovi. Seveda pa bi bila njihova uspešna uporaba možna le, če bi jih lastno letalstvo zaščitilo pred sovražnim letalstvom.¹⁴ *Slovenec* je ob tem opozoril še na obalni obrambni sistem (utrjene postojanke z močnim topništvom, strelski jarki, minska polja), ki bi ga Nemci morali obvladati ob morebitnem izkrcanju svoje vojske na angleški obali.¹⁵

Drugo pomembno moderno vojaško sredstvo, na katerega so opozarjali v katoliškem taboru, so bile podmornice. *Slovenec* je poudarjal njihov pomen v vojni na morju, saj so postale neprimerno nevarnejše in sposobne bistveno večjega akcijskega dosega kot v prejšnji vojni. Katoliški tisk je bil posebej pozoren zlasti na delovanje nemških podmornic proti trgovskim ladjam, ki so v spremstvu angleških vojaških ladij iz Združenih držav Amerike prevažale vojaški material, surovine in živila v Anglijo. Opozarjal je na hude izgube, ki so jih nemške podmornice prizadejale angleškemu trgovskemu in vojaškemu ladjevju, obenem pa še na njihov dominanten položaj v prostorsko omejenem Rokavskem prelivu, kjer so veliko bolj nevarne kot pa velike angleške oklepnice, ki nasprotniku nudijo velik cilj in so na daleč vidne. Poleg podmornic so v *Slovenecu* opozarjali še na uporabo pomorskih min, ki so pomemben sestavni del vojne na morju.¹⁶

⁸ *Slovenec*, 15. 2. 1941, *Kaj prinaša moderno vojskovanje*. Prim. tudi Žabkar, *Vojaške doktrine*, str. 122.

⁹ *Slovenec*, 17. 9. 1939, *Kam drvimo?*, 10. 5. 1940, *Novo ogroženo ozemlje*.

¹⁰ *Slovenec*, 14. 5. 1940, *Na vsej zahodni fronti se razvija boj za življenje in smrt*, 15. 9. 1940, *Sovjetska politika*, 19. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Anglija v težki uri*, 17. 10. 1940, *Preseljevanje narodov v sedanji vojni*.

¹¹ *Slovenec*, 19. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Anglija v težki uri*. Prim. tudi *Slovenec*, 17. 10. 1940, *Preseljevanje narodov v sedanji vojni*.

¹² *Slovenec*, 13. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Boj za London*, 19. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Anglija v težki uri*, 10. 12. 1940, *Kaj bo?*, 8. 1. 1941, *Kaj bo zdaj?*, 18. 2. 1941, *Velike priprave*, 11. 3. 1941, *Ameriška pomoč Angliji*. – *Slovenec* je že novembra 1939 opozarjal, da ne obstaja učinkovita zaščita civilnega prebivalstva pred napadi iz zraka. Ocenjeval je, da proti napadalcu, ki razpolaga z velikim številom letal, ni mogoče vzpostaviti uspešne aktivne obrambe (protiletalsko topništvo, lovska letala), zato kot edino sredstvo preostane le dobro organizirana pasivna obramba (organizacija sanitetne, kemične in tehnične službe, gradnja zaklonišč itd.). S tem se lahko, če se že ne more prepričati, vsaj zmanjša in oslabi nevarnost napadov iz zraka. (*Slovenec*, 26. 11. 1939, *O potrebi zaščite prebivalstva pred napadi iz zraka*.) Letalsko doktrino, ki izhaja iz tega, da so šibka točka industrijskih držav gosto naseljena mesta in njihova infrastruktura, je v času po prvi svetovni vojni oblikoval italijanski general Giulio

Douhet. Predlagal je, naj namesto kopenskih napadov letalstvo podnevi in ponoči sistematično napada mesta in njihovo infrastrukturo z namenom, da se bo prebivalstvo mest po soočenju z grozotami bombardiranj obrnilo proti lastni vladi in jo prisililo v kapitulacijo. (Žabkar, *Vojaške doktrine*, str. 123, op. 19)

¹³ *Slovenec*, 13. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Boj za London*, 8. 1. 1941, *Kaj bo zdaj?*, 18. 2. 1941, *Velike priprave*.

¹⁴ *Slovenec*, 13. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Boj za London*.

¹⁵ *Slovenec*, 17. 7. 1940, *Angleška obramba*.

¹⁶ *Slovenec*, 24. 11. 1939, *Vojna na morju vedno hujša*, 26. 11. 1939, *Izpodrezavanje ali »dragiranje« min*, 19. 9. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Anglija v težki uri*, 10. 12. 1940, *Kaj bo?*, 18. 2. 1941, *Velike priprave*, 11. 3. 1941, *Ameriška pomoč Angliji*.

Poleg vojne v Zahodni Evropi so v katoliškem taboru spremljali tudi njen potek na evropskem severovzhodu. Z vidika izvajanja vojaških doktrin so se osredotočili na sovjetsko-finsko vojno (november 1939 – marec 1940) in po njenem koncu predstavili razmišljanje višjega finskega častnika, ki je bilo o delovanju Rdeče armade v omejenem vojaškem spopadu objavljeno v švicarskem tisku. Finski častnik je opozoril, da je sovjetska stran, ki je v spopadu zmagala, sprva slabo izvajala svoje vojaške aktivnosti. Poleg tega je nasprotnika podcenjevala, kar sta pokazala številčno stanje in kakovost armade, ki je napadla finske meje. Med sovjetskim letalstvom in kopenskimi silami ter njihovimi operacijami ni bilo sodelovanja, sovjetski letalci so zgolj bombardirali kolikor mogoče veliko krajev, da bi povzročili paniko. Sovjeti so se pri tem tudi preveč zanašali na svojo peto kolono na Finskem, kjer pa so imeli domoljubni socialisti idejno premoč nad komunistično stranko.¹⁷

Finski častnik je ocenil, da je bil načrt nastopa sovjetskih armad s teoretičnega stališča sicer izvrsten: ena armada naj bi prebila t. i. Mannerheimovo črto na karelijski ožini, druga pa naj bi na dolgi vzhodni in severni finski meji izvedla obkolitev te črte. Praktično pa je bil ta načrt ponesrečen, predvsem na severu, kjer naj bi delovale motorizirane divizije v globoko zasneženi in gozdni ravnici, v kateri ni skoraj nič cest. Usoda na sever poslanih divizij je bila zapečatená že tedaj, ko so se začele premikati. Razvile so se lahko samo v vertikalni črti, tako da so bojno delovali samo tisti, ki so bili na čelu dolge in ozke kolone. Nasproti sovjetskim motoriziranim enotam so se zato lahko Finci bojevali na smučeh in zaradi neomejene gibčnosti obkoljevali cele sovjetske oklopne oddelke, kar ne bi bilo mogoče v deželi z gostim cestnim omrežjem in manjšimi razdaljami, kot so na Finskem. Vrhovno poveljstvo sovjetske armade je nato po hudih neuspehih opustilo taktiko motoriziranih divizij v globokem snegu brez cest in na ozemlju, posejanem z gozdovi. Svojo severno armado je po finskem vzorcu razdelilo v patrolje na smučeh.¹⁸

Ustrezen način bojevanja pa je sovjetska stran izbrala na karelijski ožini. Uporabila je nemški način hkratnega navala tankov, ki skušajo prebiti sovražnikovo utrjeno črto na kolikor mogoče

veliko točkah, zanemarjajoč zvezano frontalno črto, tako da lahko nasprotnika obkoljujejo z vseh strani. Pri tem je bilo v prid sovjetskih sil tudi dejstvo, da so bili Finci brez rezerv, zadostnega števila tankov in drugih motoriziranih sredstev, ter da so bili preutrujeni. Na tej fronti se je Rdeči armadi počasi posrečilo doseči učinkovito sodelovanje tankov, pehote, topništva in letal, kar je odločilo zmago tudi na zahodu. Izkazale so se tudi sovjetske padalske čete, vendar je njihov poln uspeh onemogočilo močno gozdnato in z jezeri posejano finsko ozemlje.¹⁹

Finski častnik je razčlenil tudi način vodenja boja sovjetskih vojaških enot. Opozoril je, da je sovjetska armada po stari ruski tradiciji izvajala množične napade. Tako so lahko poveljniki kljub največjim izgubam in neuspehom tedne in tedne vodili napade na izbrane cilje, ne da bi vztrajnost čet in njihova morala popustila. Hrabrost sovjetskega vojaka ni izhajala iz političnega prepričanja, pač pa iz čuta dolžnosti, ki predstavlja pri Rusih večji motiv kot t. i. prepričanje v zahodnem pomenu besede. Čeprav so Finci obkolili cele divizije, se ni vdala nobena sovjetska enota. Seveda pa gre to pripisati »tudi političnim komisarjem rdeče armade, ki so spretni propagandisti in znajo človeka dobro dresirati«. Finski častnik je svoje razmišljanje sklenil z ugotovitvijo, da se je lahko vrhovno poveljstvo sovjetske armade iz vojne s Finsko dosti naučilo. Predvsem je spoznalo tehnične napake pri tankih, ki so imeli preslabe oklepe, da bi prenesli udarno silo modernega protitankovskega topništva. Kljub izkušnjam, ki jih je sovjetska vojska pridobila v spopadu s Finsko, pa je bil prepričan, da Rdeča armada tudi v bodočnosti ne bo postala »tisti nepremagljivi valjar, ki vse pod seboj pohođi, kakor se to danes od gotove strani razglašá in kakor so svojčas Slovani in drugi mislili o carski armadi«. Na drugi strani pa je menil, da »tudi ni tista slabo oborožena in brezmočna čreda, za katero so jo proglašali lani (leta 1939 – op. J. P.) vojni poročevalci zahodnih velesil. Nasproti taki armadi, kakor je nemška, bi sovjetska gotovo ne vzdržala«, prišla pa bi »prav tako kakor carska močno v poštev proti nasprotniku, ki bi se moral boriti na več frontah, kakor tudi proti vsaki armadi, ki ni tako na višku, kakor je pruska.«²⁰

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Prav tam. – Podobna opozorila, ki so zadevala način vodenja boja sovjetskih vojaških enot proti Fincem (množič-

¹⁷ Slovenec, 27. 6. 1940, Rdeča armada.

¹⁸ Prav tam.

Totalna vojna

V slovenskem katoliškem taboru so obravnavali tudi vprašanje posebnih oblik operacionalizacije vojaških doktrin. Ker je v novi vojni postala nafta »duša vsega vojskovanja«,²¹ to je gonilno sredstvo motoriziranih kopenskih armad, letalstva in ladjevja, je *Slovenec* opozarjal na novo »strategijo petroleja«, ki so jo izvajale vojskujoče strani. Strategija je imela dvojen cilj: »prvič, nasprotniku odvzeti čim več virov za dobavo petroleja (nafte – op. J. P.), mu delati čim več težav pri njegovem prevažanju in mu uničiti čim več njegovih zalog, drugič pa dobiti zase na razpolago čim več petrolejske proizvodnje (... in) skrbno varovati svoje zaloge proti sovražnim napadom.«²² *Slovenec* je obravnaval tudi vprašanje izvajanja vojnih dejavnosti brez orožja. V tej zvezi je opozarjal na

nevarne učinke propagandne oziroma psihološke vojne in vloge radia v njej.²³

Tudi v drugi najmočnejši slovenski politični skupini – liberalnem taboru – so izhajali iz temeljne ugotovitve, da ima nova svetovna vojna totalni značaj.²⁴ Totalno vojno so razumeli kot povezavo bliskovite vojne, istočasnega izvajanja vojnih dejavnosti brez orožja (psihološka, diplomatska, gospodarska vojna) in frontne vojne. Ko so pisali o bliskoviti vojni, ki jo je vodilno liberalno glasilo *Jutro* pojasnilo kot hkratno uporabo vseh vojnih sredstev (kopenskih, pomorskih in letalskih sil) z namenom naglega uničenja sovražnika, so liberalci posebej poudarili pomen letalstva. Opozorili so na njegovo odločilno vlogo pri nemški zasedbi Poljske, Danske in Norveške, septembra 1939 in spomladi 1940, in obenem poudarili, da je pomemben dejavnik tudi pri vzpostavljanju vojaške

na uporaba človeških in tehničnih potencialov), so v slovenskem katoliškem tisku objavili že pred objavo zgoraj predstavljenega razmišljanja finskega častnika. (*Slovenec*, 22. 12. 1939, *Nauki finskega bojišča*, 21. 2. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Kaj se odloča na Finskem*.)

²¹ *Slovenec*, 31. 10. 1940, *Strategija petroleja*. Prim. tudi *Slovenec*, 9. 1. 1941, *Vloga kemije v sodobni vojski*.

²² *Slovenec*, 31. 10. 1940, *Strategija petroleja*.

²³ *Slovenec*, 10. 9. 1939, *Proti laži in neumnosti*, 12. 1. 1940, *Drin* (dr. Ivan Ahčin), *Nepojmljiva vojska*.

²⁴ *Jutro*, 30. 11. 1939, *Trije meseci vojne*, 18. 5. 1940, *Tri važne uredbe*.

premoči na morju.²⁵ Uspešna uporaba letalstva v pomorski vojni jih je navedla tudi k odgovoru na vprašanje, ali je še umestno graditi vojne ladje. *Jutro* je v tej zvezi najprej opozorilo, da so ladje dober cilj za obstreljevanje iz zraka, ker se bombniku ne morejo izmakniti, poleg tega pa sredstva, potrebna za zgraditev ene vojne ladje, zadostujejo za izdelavo celotnega letalskega oddelka. Zato so nekateri »takoj obsodili vojne ladje na smrt ter jih označili kot preostanek one dobe, ko si tehnika še ni bila osvojila zraka«. *Jutro* takemu stališču ni pritrnilo, čeprav je priznalo, da so vojni dogodki pokazali ranljivost vojaškega ladjevja, ki ga je treba umakniti v oddaljena pristanišča in ga uporabiti samo tam, kjer se eno ladjevje postavi nasproti drugemu. Toda obenem je opozorilo, da se je pokazala velika korist vojnega ladjevja pri zapori sovražnih obal in zaščiti tovornih ladij, ki prevažajo živila za civilno prebivalstvo, vojne potrebščine in tudi vojake. Sodilo je, da vprašanje še ni dokončno rešeno in bo morda šele ob koncu vojne moč ugotoviti, koliko vojaško ladjevje še ustreza zahtevam sodobnega bojevanja, ko je težišče napadov prešlo na letalstvo.²⁶

V podkrepitev svojih ocen je *Jutro* iz *Deutsche Allgemeine Zeitung* povzelo stališča, ki jih je o gornjem vprašanju konec leta 1940 zagovarjal nemški kontraadmiral Reinhold Gadow. V svojem razmišljanju je poudaril, da dotedanji vojni dogodki še niso dokazali popolne prevlade letalstva na eni strani in popolne nepotrebnosti vojaškega ladjevja na drugi. Priznaval je sicer, da lahko srednji in težki bombniki ladjam povzročijo znatno škodo, če je izstrelak nanje namerjen iz ugodne lege. Dober zadetek namreč na krovu uniči vse tehnične naprave, protiletalsko obrambo, žaromete, topove, priprave za dostavo streliva iz ladijskih skladišč ter letala, ki so morebiti na njem. S tem se seveda znatno zniža bojna sposobnost linijske ladje, v posebno ugodnih okoliščinah ni izključeno tudi njeno popolno uničenje. Vojno ladjevje je torej dobilo v letalstvu nasprotnika, s katerim mora resno računati, vendar pa to še ne pomeni, da je postalo nepotrebno.²⁷

Gadow je opozoril, da so nove vojne ladje bistveno močnejše grajene, kot so bile do tedaj. Predvsem imajo močnejši jekleni oklep, povečano pa je tudi topništvo, ki naj bi ladjo varovalo pred letali. Tako imajo nove vojne ladje, ki jih gradijo v ZDA, že po 50 protiletalskih topov različnih kalibrov. Gadow je med letala, ki so za vojne ladje najbolj nevarna, uvrstil strmoglavce in torpedna letala. V svoji končni sodbi pa se je pridružil ameriškim strokovnjakom, ki so poudarjali, da so letala in podmornice, zlasti ko sodelujejo, za vojne ladje hudi nasprotniki, medtem ko so na odprtih oceanih velike vojne ladje ohranile svoj dotedanji pomen.²⁸

Bistveno večjo razgibanost, ki jo je v moderno vojskovanje vneslo letalstvo, so v liberalnem taboru ocenili tudi z vidika uporabe padalskih enot. Poudarili so, da predstavlja najbolj sodobno metodo letalskega vojskovanja, ki pa je učinkovita le, če je nasprotnik presenečen in ne uspe urediti svoje obrambe. Končne sodbe o uporabi padalskih enot pa niso izrekli, saj so menili, da je še ni mogoče oblikovati.²⁹ Glede uporabe letalstva v tedanjih vojnih operacijah v Evropi so obravnavali tudi njegovo vlogo v zračni bitki za Anglijo. Tako kot v katoliškem taboru, so tudi v liberalnem ocenili, da je namen nemškega bombardiranja Londona in najpomembnejših vojaških industrijskih središč pripraviti ustrezne pogoje za kasnejše izkrcanje nemške kopenske vojske na angleškem ozemlju. Pristavili pa so, da je težko presoditi, koliko je nemška letalska ofenziva učinkovita kot sredstvo za olajšanje ali omogočanje drugih akcij, predvsem poizkusa izkrcanja.³⁰ Glede drugih modernih vojaških sredstev in izvajanja vojaških dejavnosti so opozorili še na pomembno vlogo motoriziranih vojaških enot in uporabo pomorskih min v vojni na morju.³¹ Opozarjali so tudi na nevarne učinke propagandne oziroma psihološke vojne in vloge radia v njej ter pozivali v boj proti njenim zavajajočim učinkom in malodušju, ki bi lahko nastalo na njeni podlagi.³² Kar zadeva psihološki dejavnik

²⁸ *Prav tam.*

²⁹ *Jutro*, 15. 5. 1940, »Prava vojna«.

³⁰ *Jutro*, 5. 12. 1940, *Položaj pred zimo.*

³¹ *Jutro*, 15. 6. 1940, *Obračun in obeti*, 16. 4. 1940, *Vojaški razvoj na severu.*

³² *Jutro*, 17. 9. 1939, *Vojna in živci*, 17. 3. 1940, *Vojna in javnost*, 11. 5. 1940, *Novo bojišče*, 9. 1. 1941, *Boj proti malodušju*, 16. 1. 1941, *Pogoji zaupanja*, 19. 1. 1941, *Radio v službi naroda*, 8. 3. 1941, *Samozavest in zaupanje*, 12. 3. 1941, *Pred novo fazo vojne*, 2. 4. 1941, *Naše domovin-*

²⁵ *Jutro*, 28. 2. 1940, *Med nevtralci*, 16. 4. 1940, *Vojaški razvoj na terenu*, 4. 5. 1940, *Od vojne na severu do sredozemske vihre*, 15. 5. 1940, »Prava vojna«.

²⁶ *Jutro*, 1. 1. 1941, *Z evropske celine do oceanskih razdalj.*

²⁷ *Prav tam.*

pri izvajanju vojaških operacij, so opozarjali še na pomen motiviranosti vojaštva za uspešno uresničitev načrtovanih ciljev.³³

O vprašanju uporabe oboroženih sil in vojaških sredstev pa so v liberalnem taboru razmišljali tudi z vidika ustreznih vremenskih pogojev, potrebnih za uspešno izvajanje vojaških operacij. Marca 1941 je *Jutro* ugotavljalo, da nastop pomladi prinaša zmanjšanje vremenskih nevšečnosti in omogoča prenos bojevanja na morje, kjer so naravne in vremenske razmere bistveno večjega pomena kot na kopnem. To je zlasti pomembno za morje okoli britanskega otočja, kjer so spomladi viharji manj pogosti in siloviti, megle manj goste in nepregledne, manj je tudi oblačno in manj je dežja. Po *Jutru* so namreč lahko bile jesenske in zimske vremenske nevšečnosti okoli otočja vzrok, da Nemci do tedaj še niso izvedli izkrcanja prek morja na angleška tla. Možno pa je bilo tudi, da priprave na izkrcanje še niso bile končane.³⁴

Kljub pomenu, ki ga je za tedanje vojaške operacije imela sprememba letnega časa, pa je *Jutro* opozorilo, da vremenske razmere tudi spomladi za bojevanje niso vedno ugodne. Poudarilo je, da tedaj postaja dan daljši, kar povečuje ovire za nočne zračne napade. Poleg tega so spomladi noči manj svetle, kar je sicer važen pogoj za učinkovito izvedbo nočnih bombardiranj. Pač pa se lahko spomladi letala brez težav dvignejo v večje višine, ker jih mraz v višjih zračnih plasteh ne ovira toliko kot pozimi.³⁵

Razen vojskovališča okoli britanskega otočja je *Jutro* opozorilo še na vojskovališče v Albaniji (od tu je italijanska vojska oktobra 1940 napadla Grčijo), kjer je imela sprememba letnega časa prav tako velik pomen, saj so tam zime hude in z veliko snega. Velik pomen je pripisalo tudi odločitvi Velike Britanije, da so njene vojaške sile decembra 1940 iz Egipta izvedle (uspešno) ofenzivo proti Italijanom, ki so jih septembra napadli iz Libije. Po *Jutrovem* poudarku je bila namreč na tistem območju zima najbolj ugoden čas za večje vojne akcije, saj je takrat najmanj vroče in najbolj verjetno, da pade tudi dež, medtem ko slabo stran predsta-

vljajo peščeni viharji, ki so tedaj najpogostejši in najbolj siloviti.³⁶

O vprašanju organizacije, priprave in izvajanja vojaških dejavnosti pa so v liberalnem taboru razmišljali tudi na tedaj zelo izviren način. Ocenjevali so namreč, da bi bilo treba vanje vključiti tudi civilno prebivalstvo. Na to je opozorilo *Jutro*, ki je sredi maja 1940 poudarilo, da se v času totalne vojne »noben problem narodnega in državnega življenja (...) ne da več posebej obravnavati. Vse je povezano med seboj. Oborožena obrambna sila države ni več nekaj za sebe obstoječega in vojak ne preneha tam, kjer neha uniforma.«³⁷ Po reviji *Nova Riječ* je povzelo tudi poudarek, da v novih razmerah »ni več dolžnost samo vojakov in njihovih poveljnikov, da se bore, temveč preide ta dolžnost na vse državljane, tudi na ženske, otroke in starce.«³⁸ Zato se mora – kot je konec maja 1940 zapisal Milan Gaberščik – uveljaviti načelo armada je narod, saj moderni način vojskovanja ogroža vse prebivalstvo. Vsakdo mora biti pripravljen pomagati oboroženim silam pri obrambi domovine. »Danes moramo vso Jugoslavijo spremeniti v eno samo delavnico, v kateri je vsakomur določeno delo, ki ga mora opravljati vestno in natančno. Napadalec ne sme trčiti le ob armado, trčiti mora ob ves narod«, je poudaril Gaberščik. »Izpričajte urbi et orbi,« je nagovoril slovensko javnost, predvsem študentsko mladino, »da verujete v moč in v usodo svoje domovine, (in) da se boste odzvali njenemu prvemu pozivu. (...) Armada je pripravljena – tudi narod mora biti.«³⁹

V marksističnem taboru so vprašanje vojaških doktrin obravnavali na obeh njegovih idejno-političnih polih – socialističnem in komunističnem. Socialisti so – tako kot tudi slovenska JRZ in JNS – precej pozornosti namenili vlogi in pomenu modernih vojaških sredstev v novem vojaškem spopadu. Med njimi so posebej opozorili na letalstvo in motorizirane vojaške enote. Socialistično glasilo *Delavska politika* je pisalo o uporabi letalstva v sovjetsko-finski vojni, o njegovi pomembni vlogi v nemških vojnih operacijah na Norveškem

ske dolžnosti; dr. Branko Vrčon, *Nova faza vojne, Misel in delo*, VI/4, Ljubljana, 1940, str. 91, 93–94.

³³ *Jutro*, 15. 6. 1940, *Obračun in obeti*.

³⁴ *Jutro*, 4. 3. 1941, *Vojna ugibanja ob koncu zime*.

³⁵ *Prav tam*.

³⁶ *Prav tam*.

³⁷ *Jutro*, 18. 5. 1940, *Tri važne uredbe*.

³⁸ *Jutro*, 27. 5. 1940, *Armada je narod ves*.

³⁹ *Prav tam*, Milan Gaberščik, *Akademsko mladina in armada*.

Nemška oklopna križarka Admiral Graf von Spee, splovljena 6. 1. 1936. Ob izbruhu vojne je bila na Atlantiku. Od septembra do decembra 1939 je potopila 9 britanskih trgovskih ladij. Po boju z britanskimi pomorskimi silami pri ustju reke Rio de la Plate, v katerem je bila poškodovana, jo je posadka 17. 12. 1939 potopila pri Montevideu.

(aprila 1940), v Belgiji in na Nizozemskem, ter v vojni za Anglijo.⁴⁰ *Delavska politika* je ob tem opozorila na nov način bojevanja, uveden z uporabo padalskih enot. Na podlagi sorazmerno precej uspešne nizozemske in belgijske zavrnitve nemških padalskih enot spomladi 1940 pa je menila, da se omenjeni način bojevanja v glavnem ni obnesel.⁴¹ Socialisti so poudarili bistveno večji pomen neposrednega bojnega delovanja letalstva. Osredinili so se na njegovo vlogo v nemškem napadu na Anglijo, ki so jo večplastno ocenili. Glavni poudarek v oceni socialistov je bil, da so nemški letalski napadi uvod za splošen napad Nemčije na Anglijo, saj bo Hitler skušal izkrcati svoje enote na angleškem ozemlju. Nemci si zato prizadevajo uničiti angleško letalstvo ter letalska in morska oporišča, obalne baterije, industrijo in prometne naprave, da bi ob izkrcanju onemogočili sovražnikov odpor.⁴² *Delavska politika* je ob tem opozorila še na psihološki učinek nemških bombardiranj. Bom-

bardiranje angleških mest in civilnih ciljev naj bi namreč med prebivalstvom zasejalo malodušje in politično nezadovoljstvo, kar naj bi pripomoglo k uspešni invaziji na Anglijo.⁴³ Ta ocena socialistov se je ujemala z njihovimi pogledi na psihološko in propagandno vojno, o kateri so menili, da predstavlja pomemben vidik sodobnega izvajanja vojnih dejavnosti.⁴⁴ Kot posebno obliko izvajanja vojnih dejavnosti brez orožja, so poudarili tudi diplomatsko dejavnost. Prek nje je namreč mogoče »izvajati na svojega nasprotnika pritisk, mu z grožnjo preplašiti zaveznika, ali pa prepričati tistega, ki bi prišel v poštev kot zaveznik, da je bolje zanj, ako se ne spušča v nobeno podobno akcijo.«⁴⁵

Drugo pomembno moderno vojaško sredstvo, na katerega so opozorili socialisti – motorizirane vojaške enote –, je bilo po njihovem poudarku ključnega pomena za hitro in globinsko osvajanje sovražnikovega prostora. *Delavska politika* je opozorila zlasti na vlogo tankovskih enot, ki pa jim mora slediti pehota, da lahko prodirajoča stran v spopadu utrdi svoje pozicije na osvojenem ozemlju. Socialisti so svoje poglede na vlogo motoriziranih vojaških enot oblikovali na podlagi spremljanja sovjetsko-finske vojne ter nemških vojaških operacij na Norveškem in zahodnoevropskem vojskovališču.⁴⁶ Med vidnimi dejavniki sodobne vojne so poudarili še podmornice in podmorske mine. Ob tem so menili, da je vojna mornarica, kljub izpopolnitvi letalstva, ohranila svoj dotedanji pomen, glede vojaških plovil pa so opozorili še na uvajanje manjših čolnov za prevoz pehotnih enot, ki so jih izdelali Nemci za načrtovano izkrcanje v Angliji.⁴⁷

Anglijo. – Prim. tudi DP, 5. 10. 1940, *Rusko mnenje o izgledih nemške invazije*.

⁴⁰ *Delavska politika* (dalje: DP), 15. 2. 1940, *Neprestani strašni boji na Mannerheimovi obrambni črti*, 30. 4. 1940, *Boji za posest Norveške*, 16. 5. 1940, *Nemci spuščajo vojsko s padobrani v zaledju*, 21. 5. 1940, *Ogromne človeške žrtve*, 17. 8. 1940, *Največje letalske bitke nad Kanalom in južno Anglijo*, 5. 10. 1940, *Rusko mnenje o izgledih nemške invazije*, 10. 10. 1940, *Neprestani letalski napadi*, 24. 10. 1940, *Letalska vojna pozimi*, 4. 2. 1941, *Pričakujejo napad na Anglijo*. Prim. tudi DP, 4. 7. 1940, *Priprave za spopad z Anglijo*.

⁴¹ DP, 16. 5. 1940, *Nemci spuščajo vojsko s padobrani v zaledju*.

⁴² DP, 17. 8. 1940, *Največje letalske bitke nad kanalom in južno Anglijo*, 21. 9. 1940, *Letalski napadi na London*, 24. 9. 1940, *Bombe rušijo*, 4. 2. 1941, *Pričakujejo napad na*

⁴³ DP, 21. 9. 1940, *Letalski napadi na London*, 10. 10. 1940, *Neprestani letalski napadi*, 24. 10. 1940, *Letalska vojna pozimi*.

⁴⁴ DP, 23. 12. 1939, *O propagandi v vojnem času*, 23. 5. 1940, *Težkoče naj nam bodo v bodrilo k solidarnosti*, 1. 6. 1940, *Peta kolona v akciji*, 9. 7. 1940, *Huda reakcija nam ne sme jemati poguma*.

⁴⁵ DP, 29. 10. 1940, *Diplomatski napori za zaključitev vojne*.

⁴⁶ DP, 9. 3. 1940, *Boji za Viipurski zaliv se nadaljujejo*, 30. 4. 1940, *Boji za posest Norveške*, 18. 5. 1940, *Milijonske armade v boju od Holandske do Sedana*, 21. 5. 1940, *Ogromne človeške žrtve*, 23. 5. 1940, *Veliki boji v severozapadni Franciji*, 25. 5. 1940, *Prodor Nemcev do Rokavskega preliva*.

⁴⁷ DP, 14. 11. 1939, *Na vojnih frontah doslej skoraj tišina*, 9. 7. 1940, *Za premoč na morju in v zraku*, 18. 7. 1940, *Boji v*

Tako kot v katoliškem in liberalnem taboru so tudi v socialističnem delu marksističnega tabora kot poseben dejavnik uporabe vojaških sredstev poudarili vremenske in terenske razmere. V začetku leta 1940 so opozarjali, da je ostra zima na Finskem sovjetski vojski onemogočila izvajanje operacij večjega obsega in da bo podoben učinek imel tudi nastop pomladi, ko se bo do tedaj zamrznjena finska pokrajina spremenila v neprehodna močvirja in jezera.⁴⁸ Na omejevalni vpliv vremenskih in terenskih razmer na vojaške dejavnosti so opozarjali tudi ob nemški zasedbi Norveške, saj je bila aprila 1940 na njenem večidel goratem ozemlju še zima.⁴⁹ Med italijansko-angleško vojno v Vzhodni Afriki (julij – september 1940) pa so kot omejevalni dejavnik za izvajanje vojaških akcij poudarili deževno obdobje in menili, da se bodo po njegovem koncu na tem vojskovališču verjetno začele obsežne vojaške operacije.⁵⁰

Socialisti so posebej opozorili na vpliv vremena pri uporabi letalskih in pomorskih vojaških sil. Osredinili so se na nemški napad na Anglijo in poudarjali, da nemške letalske napade v zimskem času otežuje slabo vreme.⁵¹ Prav tako so opozarjali, da je izkrcaje nemške vojske v Angliji v času od jeseni do pomladi težko izvedljivo, saj je tedaj morje v Rokavskem prelivu viharo in prekrito z gosto meglo. Takih razmer pa mali izkrcevalni čolni, podmornice in pomožne vojne ladje ne prenesejo, medtem ko se velikih vojnih ladij ne more uporabiti, ker bi prišle pod udar obalnih baterij.⁵²

Poleg razčlenjevanja okoliščin in uporabe modernih vojaških sredstev v novem vojaškem spopadu so socialisti posebej obravnavali tudi vprašanje načina vojskovanja. V tej zvezi so opozorili na t. i. gospodarsko vojno, to je načrtno izčrpavanje nasprotnikovih gospodarskih sil z name-

nom oslabiti njegovo udarno in obrambno moč. Kot primer takega vojskovanja je *Delavska politika* navedla pomorsko zaporo Nemčije, ki sta jo, da bi ji preprečili dobavo surovin, goriva in živil, jeseni 1939 proti njej uvedli Anglija in Francija. Spomladi 1940 sta si tudi prizadevali, da bi zavrli izvoz živil z Balkana, nafte iz Romunije in železa iz Švedske v Nemčijo. *Delavska politika* je opozorila tudi na nemške protiukrepe: bombardiranje angleških industrijskih središč in delovanje predvsem nemških podmorniških sil, da bi preprečili dovoz živil in vojaškega materiala iz ZDA v Anglijo; ko naj bi bila tonaža angleške trgovske mornarice tako razredčena, da bi bila redna preskrba Anglije onemogočena, naj bi Nemčija izvedla invazijo na Anglijo.⁵³

Socialisti so opozorili tudi na neposredno izčrpavanje nasprotnikove žive vojaške sile. Kot primer so navedli ravnanje vojskujočih se armad v sovjetsko-finski vojni. Ko je Rdeča armada februarja 1940 napadala močno utrjeno Mannerheimovo obrambno črto, so poudarili, da njeni napadi zahtevajo »ogromno žrtev, toda rusko armadno poveljstvo ima na razpolago dovolj človeškega materiala, da nadomesti vse izgube«, obenem pa računa, »da finska vojska nima rezerv, ki bi lahko zamenjale čete v prvih pozicijah. Tako se finske čete bore po več dni neprestano, brez počitka. V takem položaju pa vojak trajno ne more vzdržati, ker opeša telesno in duševno. – Zgodilo bi se lahko, da finska vojska vsled telesne izčrpanosti postane nesposobna za nadaljnjo obrambo ter bi ruska armada zavzela obrambno linijo v času, ko bi sovražnik takorekoč spal.«⁵⁴ *Delavska politika* je podobno ravnanje opazila tudi pri finski armadi. V začetku marca 1940 je poročala, da so Finci »severnovzhodno od Ladoškega jezera (...) uničili 34. sovjetsko tankovsko divizijo. Ta divizija je obtičala v snegu in ledu, odrezana v pusti pokrajini. – Štab divizije je formiral iz tankov in ostalih oklopnih vozov trdnjavo v obliki elipse v preseku kakšnih 500 m in 1600 m v dolžino (tak način bojevanja so poznali že tudi Husiti). Finci te divizije niso napadali, dokler je niso izstradali, šele nato so se razvili

Afriki postajajo srditejši, 1. 10. 1940, Ali je še mogoč vdor v Anglijo?

⁴⁸ DP, 6. 1. 1940, *Na finskih bojiščih zastoj vojnih operacij, 15. 2. 1940, Nепrestani strašni boji na Mannerheimovi obrambni črti.*

⁴⁹ DP, 30. 4. 1940, *Boji za posest Norveške.*

⁵⁰ DP, 26. 9. 1940, *Južno-afriška Unija ter angleško-italijanska vojna.*

⁵¹ DP, 24. 10. 1940, *Letalska vojna pozimi, 28. 1. 1941, Šest dni skoro brez letalskih napadov na zapadu, 4. 2. 1941, Pričakujejo napad na Anglijo, 30. 1. 1941, Vremenske prilike in vojna. Prim. tudi DP, 5. 10. 1940, Rusko mnenje o izgledih nemške invazije.*

⁵² DP, 1. 10. 1940, *Ali je še mogoč vdor v Anglijo?, 30. 1. 1941, Vremenske prilike in vojna.*

⁵³ DP, 9. 9. 1939, *Vojna do gospodarskega uničenja, 14. 11. 1939, Na vojnih frontah doslej skoraj tišina, 4. 4. 1940, Gospodarska vojna proti Nemčiji čedalje hujša, 4. 7. 1940, Priprave za spopad z Anglijo, 29. 10. 1940, Diplomatski napori za zaključitev vojne, 12. 11. 1940, Nemčija poskuša izvesti blokado Anglije.*

⁵⁴ DP, 13. 2. 1940, *Boji na Finskem se vodijo z vso silovitostjo.*

boji, ki so vodili do uničenja divizije, kateri rusko armadno vodstvo ni moglo poslati pomoči razen z letali, kar pa je bilo mnogo premalo.«⁵⁵

V drugem – komunističnemu delu marksističnega tabora so v svojih pogledih na vprašanje vojne in vojaških doktrin v letih 1939–1941 izhajali iz temeljnih poudarkov ustanovnega kongresa KPS, ki se je zbral 17. in 18. aprila 1937 na Čebinah. Kongres je med drugim poudaril, da je slovenski narod med tistimi narodi, ki jih nemški in italijanski osvajaletni cilji najbolj ogrožajo.⁵⁶ Skladno s tem so slovenski komunisti v svojih političnih načrtih in delu upoštevali tudi verjetnost nastopa vojnih razmer, ki pa so ga povezovali s svojim revolucionarnim družbenim in političnim programom. Pri tem so se opirali na tedanje usmeritve vodstva Komunistične partije Jugoslavije (KPJ), ki je oblikovalo poglede jugoslovanskih komunistov na vprašanje vojaških doktrin. V tem smislu je bila zelo pomembna peta državna konferenca KPJ, zbrana od 19. do 23. oktobra 1940 v Zagrebu. Na konferenci so poudarili, da morajo komunisti politično delovati tudi v oboroženih silah Kraljevine Jugoslavije. To pomeni, da morajo delavce in kmete, ki služijo vojaški rok, vzpodbujati k temu, da v oboroženih silah uvedejo svojo lastno disciplino, organizirajo in povežejo svoje vrste ter pridobivajo vojaške večšine, da bi lahko »jutri v strnjenih vrstah z orožjem v rokah krenili v boj za obrambo svojih pravih (revolucionarnih – op. J. P.) interesov.«⁵⁷ KPJ je torej slabega pol leta pred napadom na Kraljevino Jugoslavijo začela posvečati precejšnjo pozornost svoji strategiji v vojni in je med drugim ocenjevala, da je treba v fazi zbiranja revolucionarnih sil zase pridobiti tudi pripadnike vojske.⁵⁸

⁵⁵ DP, 9. 3. 1940, *Boji za Viipurski zaliv se nadaljujejo*.

⁵⁶ *Delavci! Delovno ljudstvo! Slovenci! V: Zbornik ob štiri-desetletnici ustanovnega kongresa KPS (razprave in dokumenti), ČZP Komunist, Ljubljana, 1977, str. 274–275.*

⁵⁷ *Izvori za istoriju Saveza komunista Jugoslavije, peta zemaljska konferenca KPJ (19–23. oktobar 1940), I/10, Izdavački centar Komunist, Beograd, 1980, dok. št. 6, Referat o radu KPJ u jugoslovenskoj vojsci [Izvestilac Mitar Bakić], str. 146, 153.*

⁵⁸ *Damijan Guštin, Konceptualni razvoj partizanstva na Slovenskem v letu 1941. V: Prispevki za novejšo zgodovino, XXXII/1–2, Ljubljana, 1992, str. 110 (Guštin, Konceptualni razvoj partizanstva).*

Ključni premislek KPJ v pripravah na vojno in z njo povezano uporabo vojaških doktrin pa je pomenila študija *Strategija in taktika oborožene vstaje*, izdelana februarja ali marca 1941 kot osnova za predavanje Josipa Broza - Tita v partijski šoli Centralnega komiteja KPJ v Dubravi. Študija je najprej poudarila, da je vstaja najvišja oblika razrednega boja, nato pa pojasnila njene nujne sestavne dele: načrtnost, pripravo delavskega razreda, ki bo nosilec vstaje, izbiro kritične točke v dozorevanju revolucije in izbiro pravega trenutka oziroma povoda za vstajo. Revolucionarna stranka pri tem ne sme dovoliti, da bi se vstaja začela spontano, mimo njene organizacije in vodenja. Študija je opozorila še na povezavo splošne stavke kot vzvoda revolucionarnega razpoloženja širokih družbenih slojev in vstaje.⁵⁹

Študija je precej pozornosti namenila taktičnim vprašanjem. Glede pouličnih bojev v mestih je kot najboljšo rešitev predlagala gverilo, saj leta namesto boja na barikadah predstavlja gibljivo obrambo. Nadalje je opozorila, da je pri tem treba zagotoviti množičnost in ofenzivnost. Posebej je poudarila, da je treba izdelati trden predhodni načrt vstaje, zagotoviti njeno osrednje vodenje in izpeljavo v več središčih hkrati. Zavzela se je tudi za takojšen prenos vstaje iz mest na podeželje.⁶⁰

Z vidika vprašanja vojaških doktrin je bilo v študiji najbolj zanimivo razmišljanje o oblikovanju oborožene vojaške sile. Študija je poudarila, da bo morala KPJ, takoj ko bo množicam najavila začetek oborožene vstaje, ustanoviti bojne vojaške oddelke, t. i. odrede. Ti morajo biti vodeni centralno in enotno, saj so le tako omogočeni uspešna mobilizacija, maksimalna uporabnost vojaških odredov ter hitra in odločna akcija. Študija se je zavzemala za oblikovanje in organiziranje vojaških odredov po teritorialnem in ne po sindikalnem oziroma poklicnem načelu. Prikazala je njihovo formacijsko strukturo in sestavo štabov (poveljnik, politični funkcionar, več članov) ter poudarila pomen vojaške izobrazbe poveljnikov. Odrede naj bi ustanovili povsod, kjer se za to pojavi pobuda od spodaj, ne glede na razpoložljivo količino orožja. Odredi morajo čimprej preiti v akcijo, priprave ne zadostujejo. Kljub hitrosti pa je treba imeti načrt boja. Izdelati je treba operativne načrte, ki bodo omogočili bojevanje tudi v prime-

⁵⁹ *Prav tam, str. 111.*

⁶⁰ *Prav tam.*

ru, če bi bile prekinjene zveze med osrednjim revolucionarnim štabom in odredi.⁶¹

Študija je nadalje poudarjala, da mora KPJ pred začetkom revolucionarne vstaje vzpostaviti zvezo z revolucionarnimi kmeti, delavski razred pa mora njihovo energijo usmerjati v zmago revolucije. Vojaška oblika tega sodelovanja naj bi bili obrambni odredi, ki bi ščitili vasi in z nizom drobnih akcij okolico pripravljali na splošno ljudsko vstajo. Na dan vstaje bi razdelili orožje, obrambni odredi pa bi začeli razoroževati žandarmerijo, odstranjevati organe oblasti, zasedati pomembne strateške točke in sklicevati skupščine kmetov, na katerih bi uzakonili nov družbeni in politični položaj ter izvolili organe nove oblasti. Obrambni odredi bi postali oboroženi organi nove oblasti. Študija je posebej opozarjala, da revolucija in državljanska vojna ne bosta premočrtni in ne bosta dosegali le uspehov. Če bi sile protirevolucije dosegle lokalni uspeh, bi se morali obrambni odredi umakniti v težje dostopne kraje in bojevati partizanski boj (bojno delovanje manjših oddelkov prebivalstva), s katerim bi podpirali boj na glavni fronti.⁶² J. B. Tito, ki je dokončno oblikoval omenjeno študijo, se je ideje o partizanski vojni domislil na podlagi preučevanja marksistične doktrine o oboroženem ljudstvu, preučevanja nekaterih idej Karla von Clausewitza, izkušenj osvobodilnih vojn in revolucij, ter izkušenj prve svetovne vojne, oktobrske revolucije, partizanskega vojskovanja na Kitajskem in španske partizanske vojne proti Napoleonu.⁶³

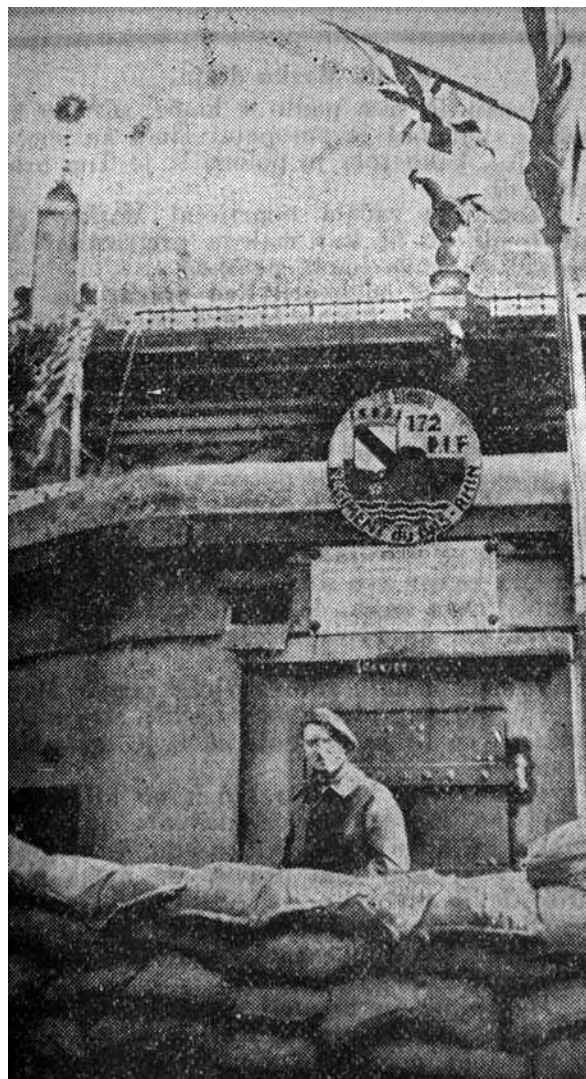
Sklepni del študije je obravnaval odnos med oboroženimi silami obstoječe jugoslovanske države in ljudsko vstajo. Opozarjal je, da je za uspeh vstaje v svoje vrste nujno potrebno pritegniti vsaj del vojske, kar naj bi bilo povsem možno, ker njeno glavnino sestavljajo delavci in kmetje. Zato je za KPJ nemudoma treba začeti pridobivati tako vojake kot predvsem nižje častnike.⁶⁴ Omenjeni poudarki študije *Strategija in taktika oborožene vstaje* so bili izhodišče kasnejšega vojskovanja slovenskih in jugoslovanskih partizanskih enot v letih 1941–1945.

⁶¹ Prav tam.

⁶² Prav tam, str. 111–112.

⁶³ Josip Broz Tito, *Zbrana dela*, VI, ČZDO Komunist, Založba Borec, Ljubljana, 1980, str. 271, op. 349.

⁶⁴ Guštin, *Konceptualni razvoj partizanstva*, str. 112.

Bunker na francosko-nemški meji leta 1939. Bunker je bil okrašen s francoskim petelinom (»gallus«) in angleško zastavo, znamenji, da se tu začneja svet, ki ga branita Francija in Velika Britanija.

Stališča, ki so jih zagovarjali slovenski komunisti oziroma KPJ o vojni in načinu izvajanja vojaških dejavnosti, zaokrožajo obravnavo vprašanja doktrin druge svetovne vojne v pogledih slovenske politike v letih 1939–1941. Njihova razčlenitev pokaže, da je slovenska politika že v tem času novo svetovno vojno dobro poznala in celovito ocenila. Tako sta si bila katoliški in liberalni tabor edina, da ima vojna totalni značaj, obenem pa sta opozorila še na eno ključno značilnost novega vojaškega spopada: načelo bliskovite vojne. Med modernimi vojaškimi sredstvi, na katerih je slonela nova vojna, so v obeh taborih ter v socialističnem delu marksističnega tabora posebej poudarili letalstvo, ki so ga liberalci razumeli tudi kot pomemben dejavnik pri vzpostavljanju vojaške

premoči na morju. Ob tem so liberalci in socialisti poudarili, da je vojna mornarica ohranila svoj dotedanji pomen. Glede vojne na morju so v katoliškem in liberalnem taboru ter v socialističnem delu marksističnega tabora opozorili še na uporabo pomorskih min in podmornic kot njenega pomembnega sestavnega dela; slednje je posebej poudarjal katoliški tisk. Katoliški in liberalni tabor ter socialisti so opozorili tudi na uvedbo novih vojaških enot – padalcev – in pomembno vlogo motoriziranih vojaških enot. Opozorili so tudi na pomen vremenskih razmer za uspešno izvajanje vojaških operacij, med vojnimi dejavnostmi, ki so jih izvajali brez orožja, pa tudi na nevarne učinke propagandne oziroma psihološke vojne ter vloge radia v njej. Poleg omenjenih skupnih stališč je liberalni tabor zagovarjal še doktrino o vsestranski podpori civilnega prebivalstva oboroženim silam države (*armada je narod*), ki jim mora dati na razpolago vse svoje moči. Socialisti pa so opozorili na vojskovanje, katerega namen je načrtno izčrpavanje nasprotnikovih gospodarskih moči in žive vojaške sile v vojaškem spopadu.

Omenjenim vprašanjem, ki so jih v letih 1939–1941 dokaj podrobno obravnavali v katoliškem in liberalnem taboru ter v socialističnem delu marksističnega tabora, slovenski komunisti oziroma KPJ niso posvečali pozornosti. Vprašanje vojaških doktrin so obravnavali z vidika svojega revolucionarnega cilja, to je organiziranja, priprave in izvedbe oborožene vstaje in prevzema oblasti, ki naj bi slonel na gverilskem oziroma partizanskem načinu bojevanja. Ko je druga svetovna vojna leta 1941 zajela tudi slovensko ozemlje, so v novih zgodovinskih razmerah prevzeli politično in vojaško pobudo in na podlagi organiziranja in vodenja partizanskega načina bojevanja proti okupatorjem ter izvajanja svojih temeljnih političnih zamisli ob koncu vojne leta 1945 prevzeli oblast.

Viri

Objavljeni arhivski viri

- Izvori za istoriju Saveza komunista Jugoslavije, peta zemaljska konferencija KPJ (19–23. oktobar 1940), I/10, Izdavački centar Komunist, Beograd, 1980.
- Josip Broz Tito, Zbrana dela, VI, ČZDO Komunist, Založba Borec, Ljubljana, 1980.

Zbornik ob štiridesetletnici ustanovnega kongresa KPS (razprave in dokumenti), ČZP Komunist, Ljubljana, 1977.

Časopisni viri

- Delavska politika, tednik, Maribor, 1939–1941.
 Jutro, dnevnik, Ljubljana, 1939–1941.
 Slovenec, dnevnik, Ljubljana, 1939–1941.

Literatura

- Guštin, Damijan, Konceptualni razvoj partizanstva na Slovenskem v letu 1941, Prispjevki za novejšo zgodovino, XXXII/1–2, Ljubljana, 1992, str. 109–123.
- Perovšek, Jurij, Na poti v moderno, poglavja iz zgodovine evropskega in slovenskega liberalizma 19. in 20. stoletja, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 2005.
- Vrčon, Branko, Nova faza vojne, Misel in delo, VI/4, Ljubljana, 1940, str. 90–94.
- Žabkar, Anton, Vojaške doktrine – opredelitev, klasifikacija in razvoj, Prispjevki za novejšo zgodovino, XLVII/2, Ljubljana, 2007, str. 111–130.

Viri fotografij

- www.resimler7.
 comtumWallpaperGameswallpaper_bltzkrieg_01_1600.jpg (dostopno: 10. 5. 2009).
- Bundesarchiv Koblenz, DVM 10 Bild-22-63-06. Slovenec, 21. 12. 1939.

Zusammenfassung

„WIR STEHEN ALLER WAHRSCHEINLICHKEIT NACH VOR DEM FURCHTBARSTEN TOTALEN KRIEG“

Die Doktrinen des Zweiten Weltkriegs in den Ansichten der slowenischen Politik 1939–1941

Der Zweite Weltkrieg (1939–1945), der wesentliche Veränderung in der Art der Organisation, Vorbereitung und Verwendung der bewaffneten Streifkräfte brachte, weckte die Aufmerksamkeit der slowenischen Politik, noch bevor er 1941 auch das slowenische Gebiet erfasste. In allen drei politischen Lagern – dem katholischen, liberalen und marxistischen – wurde viel Zeit und Energie auf die Analyse des geopolitischen, strategischen und ideellen Gepräges des Krieges verwendet. Auch wurde über die Verwendung und den Charakter der verschiedenen Militärdoktrinen debattiert, die die kriegführenden Seiten während der Vorbereitung zum Krieg und in seinem späteren Verlauf entwickelten. Zu diesen Punkten haben vom Kriegsbeginn am 1. September 1939 bis zum Angriff der Achsenmächte auf das Königreich Jugoslawien am 6. April 1941 alle führenden Kräfte des damaligen slowenischen politischen und ideellen Lebens Position bezogen: der slowenische Teil der gesamtstaatlichen Jugoslovanska radikalna zajednica/Jugoslawische radikale Union, die den Standpunkt des katholischen Lagers zum Ausdruck brachte; der slowenische Teil der gesamtstaatlichen Jugoslovanska nacionalna stranka/Jugoslawische Nationalpartei, in der die Liberalen und die slowenischen Sozialisten politisch vereint waren; die illegale Komunistična partija Slovenije/Kommunistische Partei Sloweniens, die als revolutionärer Faktor im slowenischen Gebiet spezifische Ansichten zur Rolle und Verwirklichung von Militärdoktrinen formulierte.

Die slowenische Politik begann Fragen der Militärdoktrinen schon bald nach dem Ausbruch des neuen Weltkonfliktes zu erörtern. Im katholischen und liberalen Lager war man der Meinung, dass der Krieg totalen Charakter hat. Auch machte man auf ein weiteres Schlüsselement der neu-

en militärischen Auseinandersetzung aufmerksam – das Prinzip des Blitzkrieges (die deutsche Besetzung Polens im September 1939), das auf der gleichzeitigen Verwendung aller militärischen Mittel beruhte. In beiden genannten Lagern sowie im sozialistischen Teil des marxistischen Lagers hob man unter den modernen militärischen Mitteln, auf denen der neue Krieg basierte, insbesondere die Rolle der Luftwaffe bei der deutschen Besetzung von Polen bzw. Dänemark und Norwegen (April und Juni 1940) sowie in der deutsch-englischen Schlacht um England (ab August 1940) hervor. Dabei verwiesen die Liberalen auch auf die Bedeutung der Luftwaffe als Faktor zur Herstellung der militärischen Übermacht zu Wasser. Sie waren aber – wie die Sozialisten – trotzdem der Meinung, dass die Kriegsmarine ihren bisherigen Stellenwert beibehielt. In Bezug auf den Seekrieg machte man im katholischen und liberalen sowie im sozialistischen Teil des marxistischen Lagers auch auf die Verwendung von Seeminen und U-Booten als wesentliche Elemente aufmerksam (letzteres wurde vor allem in der katholischen Presse hervorgehoben). Das katholische und liberale Lager sowie die Sozialisten verwiesen außerdem auf die Verwendung neuer militärischer Einheiten – der Fallschirmjäger (anlässlich der deutschen Okkupation Belgiens und der Niederlande im Mai 1940) – sowie die wichtige Rolle motorisierter Einheiten (Okkupation Polens; sowjetisch-finnischer Krieg November 1939 – März 1940; Operationen der deutschen Armee in Norwegen und deutsche Besetzung der Niederlande, Luxemburgs und Frankreichs im Mai und Juni 1940). Basierend auf Analysen des sowjetisch-finnischen Kriegs, der militärischen Operationen in Norwegen, der Schlacht um England und der italienisch-britischen Kämpfe in Nord- und Ostafrika (Juli – Dezember 1940) wurde die Bedeutung der Wetterverhältnisse für die erfolgreiche Durchführung militärischer Operationen festgestellt. Unter den militärischen Aktivitäten, die ohne Waffen durchgeführt wurden, wurden die gefährlichen Auswirkungen von Propaganda bzw. psychologischer Kriegsführung sowie die Rolle des Mediums Radio hervorgehoben. Neben diesen von allen Lagern geteilten Standpunkten vertrat das liberale Lager noch die Doktrin von der allseitigen Unterstützung der Zivilbevölkerung für die bewaffneten Streitkräfte des Staates (*die Armee ist das Volk*), denen alle Kräfte zur Verfügung gestellt werden

sollten. Die Sozialisten wiederum verwiesen auf eine Kriegsführung, deren Absicht die planmäßige Erschöpfung der Wirtschaftskraft des Gegners und seiner menschlichen Militärressourcen war.

All diesen Fragen widmete die Kommunistische Partei Sloweniens bzw. Jugoslawiens in den Jahren 1939 bis 1941 keinerlei Aufmerksamkeit. Die Kommunisten beurteilten Militärdoktrinen vom Standpunkt ihres revolutionären Ziels, d. h. der Organisierung, Vorbereitung und Durchführung eines bewaffneten Aufstandes und der Machtübernahme, die auf einem Guerilla- bzw. Partisanenkampf fußen sollte. Als der Zweite Weltkrieg 1941 auch das slowenische Gebiet erfasste, ergriffen die Kommunisten unter den neuen historischen Bedingungen die politische und militärische Initiative und konnten infolge des von ihnen organisierten und geführten Partisanenkampfes gegen die Besatzer und der Durchführung ihrer grundlegenden politischen Konzepte bei Kriegsende im Jahr 1945 die Macht übernehmen.

Schlagwörter: Zweiter Weltkrieg, katholisches Lager, liberales Lager, marxistisches Lager, slowenische Politik, Militärdoktrinen